

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Розвиток цифрових технологій істотно змінив способи поширення та використання творів. Значна частина літературних, музичних, фотографічних та аудіовізуальних матеріалів сьогодні стає доступною через соціальні мережі, відеохостинги, стримінгові сервіси та інші цифрові платформи. Такі ресурси відкривають нові можливості для популяризації творчості та отримання доходів від її результатів. Водночас вони можуть використовуватися для поширення творів без дозволу авторів та інших правовласників. Тому цифрові платформи поступово стають важливими учасниками відносин, пов'язаних із забезпеченням дотримання авторських прав у мережі Інтернет.

Особливість цифрових платформ полягає в тому, що вони не лише забезпечують доступ до інформації, а й встановлюють правила її розміщення та використання. Залежно від характеру своєї діяльності платформи можуть видаляти матеріали, обмежувати доступ до них, розглядати скарги правовласників та застосовувати інші заходи реагування. Таким чином, їхня діяльність безпосередньо впливає на можливості захисту авторських прав у цифровому середовищі.

Проблема правового регулювання цифрових платформ уже привернула увагу українських науковців. Зокрема, М. В. Бугай у дослідженні адміністративно-правових аспектів діяльності платформ спільного доступу до інформації звертає увагу на «недостатню адаптованість національного законодавства до швидкого розвитку цифрових технологій» [1, с. 150]. Це зауваження є актуальним і для сфери авторського права. Адже розвиток цифрових сервісів постійно створює нові способи використання творів, які потребують належного правового регулювання.

Основні засади охорони авторських прав в Україні визначає Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX [2]. Зокрема, стаття 56 цього Закону передбачає спеціальний порядок припинення порушень авторського права і суміжних прав із використанням мережі Інтернет. Його застосування дозволяє правовласникам за встановлених законом умов вимагати припинення неправомірного використання відповідних об'єктів.

На нашу думку, роль цифрових платформ у забезпеченні дотримання авторських прав доцільно розглядати у двох напрямках. Перший полягає у створенні умов для правомірного розміщення та використання творів. Другий пов'язаний із реагуванням на порушення та вжиттям заходів для їх припинення. Поєднання цих напрямів дозволяє розглядати платформи не лише як технічних посередників, а й як учасників системи захисту інтелектуальної власності.

Водночас важливо враховувати, що цифрові платформи можуть виконувати різні функції. Одні сервіси переважно забезпечують зберігання та поширення матеріалів користувачів. Інші самостійно формують каталоги творів, укладають ліцензійні договори та організовують комерційне використання контенту. Тому обсяг їхніх правових обов'язків не може бути однаковим.

У цьому контексті заслуговує на увагу дослідження М. В. Бугая, у якому розглянуто особливості правового становища платформ спільного доступу до інформації та платформ спільного доступу до відео. Автор наголошує на необхідності вдосконалення національного законодавства та його узгодження з міжнародними стандартами [1, с. 149–152]. Погоджуючись із таким підходом, вважаємо, що правове регулювання діяльності цифрових платформ повинно враховувати характер їхніх послуг, можливості впливу на поширення контенту та участь у його комерційному використанні.

Одним із найбільш поширених механізмів захисту авторських прав є подання повідомлення про порушення з вимогою припинити неправомірне використання твору. Такий механізм дозволяє правовласнику звернутися до відповідного суб'єкта без обов'язкового попереднього вирішення спору в суді. Це особливо важливо в цифровому середовищі, де незаконно розміщений матеріал може швидко поширюватися та копіюватися іншими користувачами.

Однак ефективність такого механізму залежить не лише від швидкості реагування. Не менш важливо забезпечити правильність прийнятого рішення. Звернення правовласника може бути необґрунтованим або стосуватися матеріалу, який використовується на законних підставах. Тому цифрові платформи повинні мати зрозумілі процедури розгляду повідомлень та перевірки відповідних обставин.

Цю проблему докладно досліджували американські науковці Jennifer M. Urban, Joe Karaganis та Brianna Schofield у праці *Notice and Takedown in Everyday Practice* [3]. На основі емпіричного дослідження вони дійшли висновку, що ефективність процедур повідомлення та видалення контенту

значною мірою залежить від практики їх застосування. Дослідники також виявили значну кількість повідомлень, обґрунтованість яких викликала сумніви.

Особливо важливим є висновок авторів про те, що для вдосконалення відповідних процедур не існує універсального рішення — «no “one size fits all” approach» [3]. На нашу думку, це положення має практичне значення і для України. Воно свідчить, що правила реагування на порушення повинні враховувати особливості конкретної платформи, характер контенту та можливі наслідки його видалення.

Важливу роль у забезпеченні дотримання авторських прав відіграють внутрішні правила цифрових платформ. Більшість великих сервісів передбачають спеціальні процедури подання скарг щодо неправомірного використання творів. Вони можуть містити вимоги до оформлення звернення, порядок його розгляду та способи повідомлення користувача про прийняте рішення. Такі механізми спрощують взаємодію між правовласниками та платформами. Водночас їх застосування повинно відповідати законодавству та не призводити до необґрунтованого обмеження прав користувачів.

Прикладом є правила YouTube щодо подання запитів на видалення контенту через порушення авторських прав [3]. Платформа передбачає можливість звернення правовласника із відповідною вимогою. Водночас користувач, який вважає видалення матеріалу помилковим, за встановлених умов може подати зустрічне повідомлення. Такий підхід дозволяє враховувати інтереси обох сторін і створює додаткові можливості для врегулювання спору.

Разом із тим внутрішні процедури цифрових платформ не завжди забезпечують належний баланс інтересів. Великі обсяги звернень можуть спонукати платформи до використання автоматизованих способів їх опрацювання. Це прискорює реагування, але водночас підвищує ризик помилкових рішень. Зокрема, матеріал може бути видалений без достатньої перевірки правових підстав його використання.

Дженніфер Урбан та її співавтори звертають увагу на те, що масштабне застосування автоматизованих процедур може залишати обмежені можливості для людської перевірки та індивідуального оцінювання повідомлень [4]. Такий висновок підтверджує необхідність поєднання технологічних засобів захисту з належними правовими гарантіями користувачів.

На нашу думку, ефективна система реагування на порушення авторських прав повинна передбачати не лише можливість швидкого видалення неправомірно розміщеного матеріалу, а й право користувача отримати пояснення причин відповідного рішення. Важливо також забезпечити можливість його оскарження. Особливо це стосується випадків, коли матеріал містить цитати, використовується для критики, огляду, навчання або інших цілей, допустимих відповідно до законодавства.

Важливий досвід правового регулювання діяльності цифрових платформ сформувався в Європейському Союзі. Зокрема, Регламент (ЄС) 2022/2065 про єдиний ринок цифрових послуг, відомий як Digital Services Act, встановлює правила діяльності цифрових посередників та гарантії захисту користувачів [5]. Його положення стосуються різних категорій незаконного контенту, зокрема й матеріалів, поширення яких порушує авторські права.

Стаття 16 цього Регламенту передбачає механізми повідомлення про незаконний контент. Водночас стаття 17 встановлює вимоги щодо обґрунтування окремих рішень про обмеження доступу до інформації. Для визначених категорій онлайн-платформ стаття 20 передбачає внутрішні системи розгляду скарг. Це дозволяє користувачам оскаржувати рішення, які вони вважають необґрунтованими.

Водночас Digital Services Act не встановлює загального обов'язку постійно перевіряти всі матеріали користувачів. Відповідно до статті 8 Регламенту, на постачальників посередницьких послуг не покладається загальний обов'язок моніторингу інформації або активного пошуку обставин, що свідчать про незаконну діяльність [5]. Такий підхід дозволяє уникнути надмірного втручання у правомірне поширення інформації.

На нашу думку, саме поєднання обов'язку реагувати на належні повідомлення про порушення та відсутності загального обов'язку перевіряти весь контент є важливим орієнтиром для розвитку українського законодавства. Воно дозволяє забезпечити захист авторських прав без встановлення не виправданих обмежень для цифрових платформ та їхніх користувачів.

Окремі правила діяльності платформ у сфері авторського права встановлює Директива (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку [6]. Зокрема, її стаття 17 визначає особливості використання охоронюваних творів постачальниками послуг обміну онлайн-контентом. Вона передбачає необхідність отримання

відповідних дозволів від правовласників та встановлює спеціальні умови відповідальності за неправомірне використання творів.

Водночас Директива передбачає гарантії для користувачів. Заходи, спрямовані на захист авторських прав, не повинні призводити до необґрунтованого обмеження правомірного використання творів. Важливе значення мають також механізми оскарження рішень про видалення або блокування контенту.

Проблему впливу таких механізмів на права користувачів досліджували Martin Senftleben, João Pedro Quintais та Arlette Meiring у праці *How the EU Outsources the Task of Human Rights Protection to Platforms and Users: The Case of UGC Monetization* [7]. Автори критично оцінюють ситуацію, коли значна частина практичних рішень щодо доступу до контенту приймається самими цифровими платформами. Зокрема, вони звертають увагу на приватну владу платформ визначати «house rules» — внутрішні правила використання та монетизації контенту.

Ця позиція заслуговує на увагу, оскільки цифрові платформи фактично можуть впливати на можливості поширення творів і отримання доходів від їх використання. Водночас відповідні рішення приймаються не державними органами, а приватними компаніями. Тому особливого значення набуває забезпечення прозорості правил, можливості їх оскарження та недопущення необґрунтованого обмеження прав користувачів.

Погоджуючись із необхідністю посилення таких гарантій, вважаємо, що діяльність цифрових платформ у сфері авторського права повинна ґрунтуватися на принципі пропорційності. Це означає, що заходи реагування мають відповідати характеру можливого порушення та не створювати надмірних обмежень для правомірного використання творів.

Важливим напрямом забезпечення дотримання авторських прав є співпраця цифрових платформ із правовласниками. Вона може здійснюватися шляхом укладення ліцензійних договорів, погодження умов використання творів та створення механізмів управління відповідними правами. Такі форми співпраці дозволяють забезпечувати законне поширення контенту та створюють можливості для отримання авторами винагороди.

Особливе значення ліцензійні механізми мають для музичних і відеосервісів. Їхня діяльність пов'язана з використанням значної кількості творів, права на які можуть належати різним особам. Укладення договорів дозволяє визначити обсяг дозволеного використання, строк, територію та

порядок виплати винагороди. Водночас ефективність таких відносин залежить від прозорості договірних умов та належного виконання зобов'язань.

На нашу думку, розвиток ліцензійної співпраці між цифровими платформами та правовласниками є одним із найбільш перспективних способів запобігання порушенням авторських прав. На відміну від реагування на вже вчинене порушення, ліцензування дозволяє заздалегідь визначити правові підстави використання твору. Це сприяє зменшенню кількості спорів та формуванню більш передбачуваних умов діяльності на ринку цифрового контенту.

Водночас необхідно враховувати, що можливості великих цифрових платформ та окремих авторів під час погодження договірних умов можуть істотно відрізнятись. Автори не завжди мають достатній вплив на визначення способів використання своїх творів або порядку розподілу доходів. Тому важливо забезпечувати зрозумілі умови ліцензування та можливість отримання інформації про комерційне використання відповідних матеріалів.

Окремою проблемою залишається повторне розміщення творів після їх видалення через порушення авторських прав. У цифровому середовищі користувач може повторно завантажити той самий матеріал або його змінену версію. Це знижує ефективність заходів, спрямованих лише на припинення доступу до конкретного файлу. Водночас запобігання повторним порушенням не повинно призводити до автоматичного блокування будь-якого подібного контенту без перевірки правомірності його використання.

Вважаємо, що цифрові платформи можуть застосовувати внутрішні правила реагування на повторні порушення. Вони можуть передбачати попередження користувачів, тимчасове обмеження окремих функцій або інші заходи. Однак їх застосування повинно враховувати характер порушення, його повторюваність та конкретні обставини справи. Важливо також забезпечити можливість перегляду відповідних рішень.

Не менш важливою є роль цифрових платформ у підвищенні правової обізнаності користувачів. Значна частина порушень може бути пов'язана з нерозумінням правил використання чужих творів. Наприклад, користувачі не завжди усвідомлюють, що вільний доступ до фотографії або музичного твору не означає можливості його необмеженого використання.

Тому цифрові платформи можуть сприяти дотриманню авторських прав шляхом поширення зрозумілих інформаційних матеріалів, пояснення

умов використання контенту та попередження про можливі наслідки порушень. Такі заходи мають профілактичне значення і можуть зменшувати кількість конфліктів між правовласниками та користувачами.

Отже, цифрові платформи відіграють важливу роль у забезпеченні дотримання авторських прав. Вони впливають на умови поширення творів, порядок реагування на порушення та можливості їх правомірного використання. Водночас ефективність діяльності платформ не повинна оцінюватися виключно за кількістю видалених матеріалів або швидкістю блокування контенту. Не менш важливими є обґрунтованість прийнятих рішень, дотримання прав користувачів та розвиток довірливої співпраці з правовласниками.

На нашу думку, перспективним напрямом удосконалення відповідних відносин є формування моделі відповідальної участі цифрових платформ у забезпеченні дотримання авторських прав. Її основними складовими мають стати зрозумілі правила розміщення контенту, ефективні процедури повідомлення про порушення, можливість оскарження необґрунтованих обмежень, розвиток ліцензійних відносин та підвищення правової обізнаності користувачів. При цьому обсяг обов'язків платформи повинен залежати від характеру її діяльності та реальних можливостей впливу на використання творів. Такий підхід дозволить посилити захист авторських прав і водночас зберегти належні умови для законного поширення інформації та розвитку творчої діяльності в цифровому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугай М. В. Адміністративно-правові аспекти діяльності платформ спільного доступу до інформації в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 2. Т. 1. С. 149–152. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.2.25>.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 57. Ст. 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>.
3. Submit a copyright removal request. *YouTube Help*. URL: <https://support.google.com/youtube/answer/2807622>.
4. Urban J. M., Karaganis J., Schofield B. *Notice and Takedown in Everyday Practice*. 2016. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2755628.
5. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European*

Union. 2022. L 277. P. 1–102. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>.

6. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 130. P. 92–125. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>.
7. Senftleben M., Quintais J. P., Meiring A. *How the EU Outsources the Task of Human Rights Protection to Platforms and Users: The Case of UGC Monetization*. 2023. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4421150.